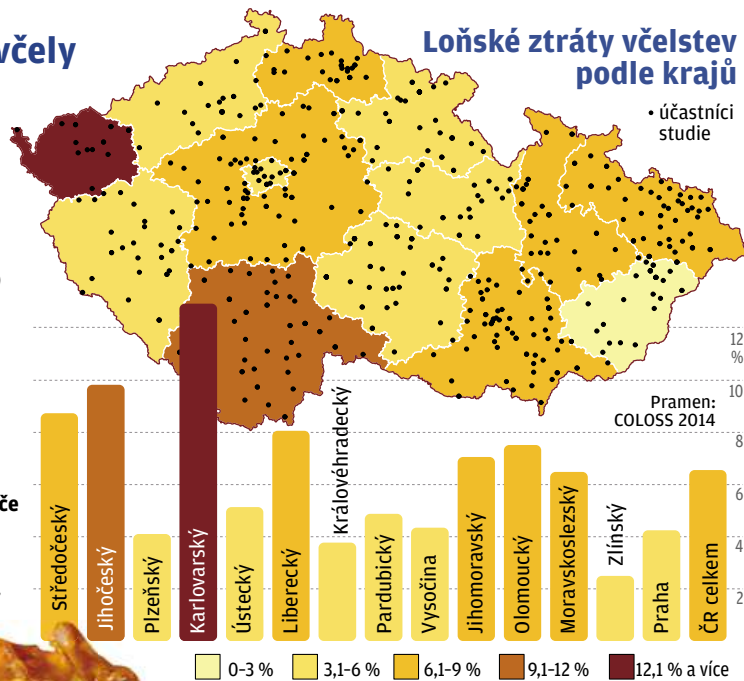

Roztoč kleštěk včelí decimuje včelstvo. Chovatele čeká šok nad prázdnými úly a zákazníky dražší med

Jak umíraly české včely v zimě 2013/2014

- V dubnu a květnu proběhla v Česku první studie mapující úspěšnost přezimování včelstev
- Českou verzi dotazníku COLOSS vyplnilo **556 včelařů** (asi **1,2 procenta** celkového počtu)
- Loni ztráty včelstev činily **6,6 procenta**, což byla jedna z **nejnižších úmrtností** v Evropě
- Letos experti očekávají katastrofální úhyny: na některých stanovištích **50 až 90 procent**
- Na vině je především **varroáza** kvůli loňskému **přemnožení roztoče** a zanedbání léčby
- **Nejhoršími sezónami** v úhynu včel byly přelomy roků 2001/2002, 2007/2008 a 2011/2012

Rozmnožená rodinka roztoče *Varroa destructor* (kleštěk včelí) v plástu

Včelí kukla napadená roztočem způsobujícím obávanou varroázu

FOTO: JIŘÍ DANIHLÍK, PETR TEXL, PRACOVNÍ SPOLEČNOST NÁSTAVKOVÝCH VČELAŘŮ // KOLÁŽ SIMON / LN

Oslabená včela postižená virem deformovaných křídel

„Největší masakr včel v českých dějinách“

MARTIN RYCHLÍK

PRAHA „Když poprvé otevřeme úl, pocítíme pohnutí, jaké máme, když násilně vnikáme do předmětu, jež neznáme a který je snad pln hrozných překvapení – jako například do hrobu...“ napsal nobelista Maurice Maeterlinck ve svém díle *Život včel* (1901).

Čeští včelaři letos budou hledět do úlů a hrobů zároveň. Odborníci totiž očekávají jeden z nejněhorších úhynů včel, jaké pamatují.

„Bohužel jsou z celé ČR hlášené velké úhyny včelstev. Lze očekávat, že ztráty mohou v některých oblastech dosáhnout masivního úhynu z roku 2008, kdy byly běžné úhyny až poloviny včelstev, někde i více než devadesát procent. První přesná čísla budeme mít na jaře, ale už nyní lze říci, že letošní ztráty překročí běžných deset až dvacet procent,“ řekl LN Jaroslav Hrabák, místopředseda Českého svazu včelařů.

Příčinou je varroáza. Obávaná onemocnění, které způsobuje roztoč *Varroa destructor*, český kleštěk včelí. Teplý průběh roku zapříčinil jeho přemnožení, na což prý svaz asi padesát tisíc českých malovčelařů od léta upozorňoval.

„Bohužel i některá léčiva – kupříkladu na bázi kyseliny mravenčí – se ukázala jako nedostatečně účinná. Roztoč může být vektorem, takže stejně jako klíště může přenášet viry, jež mohou včelstvo dále oslabit,“ doplňuje Hrabák.

Oslabená včelstva pak napadnou i další paraziti jako houba *Nosema ceranae*, takže zbytek včel opouští úl. A nešťastní chovatelé nacházejí jen vyprázdňené úly.

Opět méně sladká sezona

„Z mnoha lokalit prosakují zprávy o úhynech včelstev, a to někde i hromadných. Úhyny takového rozsahu již včelaři zaznamenali v kritických obdobích 2002/2003 a 2007/2008. Letos lze očekávat podobné ztráty,“ řekl LN Petr Texl, ředitel Pracovní společnosti nástavkových včelařů (PSNV).

A slova potvrzuje i včelař ze středních Čech: „Letos se očekává opravdu největší masakr v ději-

nách českého včelařství. I nás se to týká. Už máme kaput pět včelstev z 25. Nic podobného nepamatujeme. Nic jsme nezanedbali,“ popisuje Mirek Hřebecký. „Léčili jsme v letní sezoně ostošest, protože jsme to čekali. Ale včely si nanosily roztoče odjinud,“ dodává. Řada včelařů se prý drží zastaralé metodiky léčby „tvrdou chemií“ na podzim, kdy je pozdě. Jejich včely pak trpí nákladem.

Česko patří k nejvíce zavlečeným zemím Evropy – podle ministerstva zemědělství připadá v tuzemsku na kilometr čtvereční asi 6,7 včelstva, kdežto průměr v EU činí 3,1. Drobných chovatelů včel je v Česku přes padesát tisíc.

Jak na ně úhyny dopadnou? „Výhodou malovčelaření je skutečnost, že nikdy nedojde k úhynu všech včelstev v dané oblasti. Stejně jako v roce 2008 lze očekávat, že si včelaři vzájemně pomohou s vytvořením nových včelstev. Vedení Českého svazu včelařů v tom bude členům nápomoc-

Léčili jsme v letní sezoně ostošest, protože jsme to čekali. Ale včely si nanosily roztoče odjinud.

”

no,“ říká místopředseda Hrabák.

Nárůst ztrát včelstev vidí i v souvislosti s rozvolněním pravidel: dnes je zodpovědnost za zdraví včel na každém chovateli, kdežto dříve bylo zvykem, že se všechna včelstva léčila shodnými přípravky a v tenže čas. Naopak kritici s přílišnou „centralizací“ nesouhlasí, podle nich je direktivní systém tlumení varroázy zastaralý a ukazuje se jako nefunkční.

Co teď? „Včelaři jsou zvyklí si vypomáhat, poskytují si roje, oddělky a podobně. Nedoporučujeme převážet nová včelstva ze vzdálených míst ČR,“ říká Texl.

Postiženým včelařům dle něj může pomoci i veřejnost tím, že bude nakupovat včelí produkty.

„Tím obor nejvíce podpoří. Média pomohou pozitivním informováním o včelařství, o významu opylování rostlin, o nových metodách vzdělávání. Velkou výzvou je podpora rozmanitosti krajiny proti ekonomickým zájmům zemědělského byznysu. Zdravá a pestrá krajina je vhodná nejen pro včely, ale i obyvatele,“ dodává.

Nejviditelnějším dopadem úhynu bude – kromě zemědělského a emotivního aspektu – úbytek medu, jehož cena vzroste. Už loni byla situace v Česku špatná: z předchozích 8063 tun produkce klesla zhruba na polovinu. Cena za kilogram kvalitního medu roste, blíží se až ke 200 korunám. Mohou se objevit i horší výrobky.

„Medu bylo extrémně málo už loni, tak mizernou sezonu nepamatujeme. Příští rok bude dle mého úsudku medu maximálně průměrně, spíše méně,“ míní Hřebecký. „Přeživší včelstva mohou být oslabena, takže nebudou schopna využít jarní zdroje snůšky,“ míní vědec Jiří Danihlík.

Nově i s monitoringem

Začátkem loňského roku proběhl v ČR první monitoring přezimování včelstev v rámci mezinárodního projektu COLOSS. Dotazníky vyplnilo 556 včelařů; odhadované ztráty včelstev činily 6,6 procenta.

Podle výsledků, jež byly otištěny v časopise *Moderní včelař*, byly loni nejtěžší ztráty v Karlovarském a Jihočeském kraji.

Odborníci věří, že při větším zapojení včelařů by šlo rizika lépe předvídat. „Jde o vědecký projekt, který by měl sloužit hlavně včelařům; dlouhodobě může přinést i informace o vývoji zvyklostí českých včelařů,“ věří apidolog čili „včelolog“ Danihlík.

„Tím, že se ČR již zapojila, budeme mít možnost s daty pracovat a možná i zjistit příčiny lokálních i hromadných úhynů,“ dodává Texl. Malovčelař Hřebecký aktivitu chválí: „Vyplňovali jsme dotazník už loni a letos budeme znovu. Je to záslužná činnost.“

Úly se vyprázdňují, nebude med

„Letos se očekává pro včelaře velmi kritický rok,“ říká biochemik **Jiří Danihlík**. Včelími nemocemi se zabývá již od gymnaziálních studií, imunitu včel dnes zkoumá na Univerzitě Palackého.

MARTIN RYCHLÍK

LN Léčbou včelstev se zabýváte odborně i prakticky jako včelař. Co přesně zkoumáte?

Na univerzitě se zabývám výzkumem imunity včel, již ovlivňují nemoci, pesticidy a postřiky používané v zemědělské výrobě, kvalita výživy včelstev, částečně i zásahy včelaře a další faktory, které mohou včelstva stresovat.

LN Dá se již teď, na začátku roku, předjímat, jaký bude mít zima dopad na včelstva?

Ač je to pro nevčelaře těžko k uvěření, včelaři připravují svá včelstva na zimu už během letních prázdnin. Už před začátkem léta bylo zřejmé, že v roce 2014 dojde k přemnožení parazita *Varroa destructor* (kleštěk včelí).

LN Čím je tak nebezpečný?

Rozmnožuje se na vyvíjejících se kuklách. Saje jim hemolymfu, čímž je oslabuje. Kromě toho přenáší řadu virů, typický je virus deformovaných křídel, který zapříčiní špatný vývoj křídel, takže vyhlínutá včela má místo křídel jen jakési pahýly, nemůže létat a během dvou tří dní po vyhlínutí uhynie, aniž by splnila své úkoly.

Přemnožením parazita došlo k oslabení tzv. zimní generace včel, která se líhne v letním období. Jsou to dlouhověké včely schopné přežít až do jara. Takže pokud včelaři v létě nezačali svá silně napadená včelstva adekvátně léčit, je reálné riziko, že jim včelstva uhynou během podzimu až zimy. Z téřenu mám zprávy, že včelstva skutečně hynou v důsledku varroázy – soudě dle popisovaných symptomů. Letos se tedy očekává pro včelaře velmi kritický rok, ztráty mohou být opravdu vysoké.

LN Máme se už teď bát, že nebude ani dostatek medu?

Pokud se na jaře potvrdí rozsáhlé úhyny včelstev, může to mít do-

„Včelaři budou na jaře v šoku,“ předpovídá Jiří Danihlík FOTO ARCHIV

děli kdy, čím a jak zasáhnout, aby svá včelstva ochránili. Pořádáme přednášky, semináře, píšeme články do tisku. Včelaři musejí mít znalosti, aby se vyvarovali chyb.

LN Varroáza je už známá. Jaké další nemoci ohrožují včely?

Mezi ty nejzávažnější patří mor včelího plodu, střevní parazit hmyzomorka způsobující nosematózu a právě varroáza, správněji varoóza. Moru včelího plodu se lze bránit různými zootechnickými zásahy a snahou dodržovat maximální možnou úroveň hygieny v chovu, totéž platí i pro nosematózu.

Obě nemoci léčit nelze, v celé EU jsou antibiotika zakázána kvůli ochraně spotřebitele medu, protože antibiotika by zůstávala v medu jako reziduum. Klinicky nemocná včelstva se musejí spálit.

LN Může pomoci monitoring úhynů včelstev (COLOSS)?

Cílem je získat informaci o ztrátách včelstev během zimy. Současně zjišťujeme i další informace, které by v budoucnu mohly pomoci úhynu lépe předpovídat. Jde o vědecký projekt, který by měl sloužit především včelařům a z dlouhodobého hlediska může přinést i informace o vývoji zvyklostí a znalostí českých včelařů.

Současně se účastníci studie zapojují do celoevropského hodnocení ztrát včelstev, jde o mezinárodní projekt. Loni proběhl v Česku pilotní ročník, jinde v Evropě však běží již od roku 2007. Až skončí zimní období a včelaři budou znát stavy svých včelstev, spustíme koncem března druhý ročník monitoringu včelích ztrát.

LN A jak můžou včelaři svá včelstva před varroózou ochránit?

Včelaři mají k dispozici různé metody vedení včelstev, které snižují intenzitu nemoci. Kromě toho existuje několik přípravků k léčbě včel. Některé jsou na přírodní bázi a volně dostupné, jiné jsou syntetické a na veterinární předpis. Varroáza je nemoc, s kterou je potřeba se naučit zacházet.

Pro včelaře je často problémem přiznat si, že jejich včelstva tohoto parazita mají, takže ani nezačnou s léčbou včas. A to je kámen úrazu. Takže chovatelé budou muset změnit myšlení a naučit se sami rozhodovat, kdy a jaký zásah ochrany včel provedou.